ژیاننامەی زانایانی پێشین

مەسروقی کوڕی الأجدع

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله رب العالمين،وصلى الله وسلم وبارك على سيّد الأنبياء وخاتم المرسلين نبينا محمد وعلى آله وأصحابه وأتباعه الى يوم الدين .

(مسروق)ی کوڕی (الأجدع)ی هەمەدانی، قوتابی زۆرێك لەزانایانی صەحابە بووە وەك : (ابن مسعود وعلي وعائشة)ﷺ، پیاوێکی دونیا نەویستی خۆپارێز بووە (بەڕەحمەت بێت)، وە باشترین نمونەیە بۆ دەست پێکردنی ئەم زنجیرەیە.

ناوی: (مسروق بن الأجدع الهمداني الوادعي) أبو عائشەی کوفیە ، کوڕی (الأجدع)ی کوڕی (أمية)ی کوڕی (عبد الله)ی کوڕی (مُرّي) کوڕی سلمانی (وتراوە:سلامان) کوڕی (معمر)ی کوڕی (حارث)ی کوڕی سعدی کوڕی (عبد الله)ی کوڕی (وداعة)یە.

حافظ أبو بكر الخطيب دەڵێت: دەڵێن بە منداڵی دزراوە دوای ئەوەی دۆزیانەوە ناوی (مەسروق)یان لێنا، وەباوکی موسڵمان بووە.

لەدایك بوونی: هیچ کەس لەوانەی کە ژیانامەیان باسکردووە"ئەوەی من بەردەستم کەوتووە"مێژووی لە دایك بوونیان باس نەکردووە، بەڵام دەڵێن لە ساڵی شەست و دوو یان شەست و سێ کۆچی دوایی کردووە، هارونی کوڕی حاتم لە الفضل کوڕی عمروە(کاتێك مرد تەمەنی شەست و سێ ساڵ بوو)، بەوەش ڕوون دەبێتەوە کە لەدایك بوونی ساڵی یەکەمی کۆچی یان ساڵێك پێش کۆچ بووە، خودا زاناترە.

مالکی کوڕی مغول دەڵێت: گوێم لە أبوسفر بوو چەند جار دەیگوت: هەمەدانیەکی وەك مەسروق لەدایك نەبووە.

وەعامر الشعبی دەڵێت: لە دونیادا کەس ناناسم بەقەد مەسروق عەوداڵی زانست و زانیاری بێت.

وە منصوری کوڕی إبراهیم دەڵێت: هاوەڵەکانی عبدالله کە قورئان و سوننەتیان فێری خەڵك دەکرد ئەمانە بوون: علقمة والأسود وعبيدة ومسروق و حارثي کوڕی قیس و عمرو کوڕی شرحبيل.

الشعبي دەڵێت: کاتێك (عبيدالله) ی کوڕی زیاد بوو بەکاربەدەستی کوفە ووتی: کێ لێرە باشترین و بەڕێزترین کەسە؟ وتیان: مەسروقە.

وە ابن المديني دەڵێت: هیچ کەس لە مەسروق بە چاك تر نازانم ، لەوانەی لەدوایی أبوبکرەوە نوێژیان کردووە.

احمدی کوڕی حنبل دەڵێت: ابن عيينە گوتی: لە دوایی علقمە، مەسروق ماوە فضلي کەسی تری بەسەردا نادەم.

وە ابن أبجر لە الشعبي ەوە ووتی: مەسروق لە شریح زاناتر بوو بەفەتوادان، وە شریح ڕاوێژی بە مەسروق دەکرد.

وە یحی کوڕی معین دەڵێت: مەسروق (ثقة)یە، لە هاوشێوەی ئەو پرسیار ناکرێت .

وە ابن سعد دەڵێت: ثقةیە، و فەرموودەی صحیی هەیە.

العجيلي دەڵێت: تابعیەکی ثقةیە، وە یەکێك بووە لە قوتابییەکانی عبدالله کە قورئانی فێری خەڵك کردووە و فەتوای داوە، وە ئەوەندە نوێژی دەکرد و دەمایەوە تا پێیەکانی دەئاوسان.

وە ابونعیم دەڵێت: زانا بوو بە پەروەردگاری، وهۆگری خۆشەویستی خودا بوو، وە لەزانستدا ڕۆچوو بوو، وە کەسێکی باوەڕ پێکراو بوو، وە بۆ پەرستش شەیدا و تامەزرۆ بوو.

وە مجالد لە الشعبي لە مەسروقەوە دەڵێت: عائشە فەرمووی: تۆ کوڕی منی، وە لە هەموویان خۆشەویستری، ئایە زانیاریت دەربارەی فەرموودەی (المخدج) هەیە کەباس لەخەوارجەکان دەکات.

پەرستشی (بەرەحمەت بێت):

لە ابراهیمی کوڕی محمدی کوڕی المنتشر دەڵێت: مسروق پەرژینێکی لە نێوان خۆی و خێزانەکەی دروست دەکرد، دەستی بەنوێژ کردن دەکرد، ئەوانی بەدونیای خۆیانەوە بەجێ دەهێشت.

وە أنسی کوڕی سیرین لە ژنەکەی مسروقەوە ئەگێڕێتەوە دەڵێت: مسروق نوێژی دەکرد هەتا پێیەکانی دەئاوسان، منیش لەپشتییەوە دادەنیشتم دەگریام، کە ئەم بینی چی بەخۆی ئەکات.

وە فطری کوڕی خلیفە لە الشعبی وە دەڵێت: ڕۆژێکی هاوینی زۆر گەرم مەسروقی کوڕی الأجدع بەڕۆژوو بوو بورایەوە"عائیشەی خێزانی پێغەمبەر ﷺ بەکوڕی خۆی دایئەنا و ناوی ئەبرد" لەبەر ئەوە کچەکەی ناولێنا عائیشە، وە لە هیچ شتێکدا دڵی نەئەشکاند، چوو بۆلای پێی ووت: باوکە ڕۆژوەکەت بشکێنەو ئاو بخۆرەوە، ووتی: چیت ئەوێت کچم، ووتی:بەزەیت بەخۆتدا بێتەوە، ووتی کچم: بەزەییم بەنەفسی خۆم لەڕۆژێکدا دێتەوە کە پەنجا هەزار ساڵ درێژە.

وە أبو إسحاق دەڵێت: مەسروق حەجی کرد وبەردەوام لە کڕنۆشدا مایەوە و ئەو ماوەی بەسەربرد.

ابراهیمی کوڕی محمدی کوڕی المنتشر دەڵێت: خالدی کوڕی عبدالله ی کوڕی أسید فەرمانڕەوای بەصرە سی هەزاری بەدیاری بۆ مەسروقی مامم نارد، لێی وەرنەگرت، لەو کاتەشدا زۆر نەدار بوو. أبوإسحاق السبیعی دەڵێت: مەسروق کچەکەی لە سائبی کوڕی الأقرع مارەکرد بە دەهەزار کە ئەو پارەی وەرگرت بەخشی بەتێکۆشەرانی ڕێگەی خودا و هەژار و کەم دەست و نەدارەکان.

الأعمش لە أبو الضحی وە دەگێڕێتەوە دەڵێت: مەسروق کاتێك خۆی بۆ نوێژ ئامادە دەکرد وەك لە خەڵوەتدا بێت وابوو، وە بەکەخێزانەی دەگووت: هەرچیتان هەیە بیهێنن بۆمی باس بکەن پێش ئەوەی هەستم بۆ نوێژ.

هەڵوێستی لەبارەی فیتنەو ئاشووب و ناتەبایی یەوە:

الشعبی دەڵێت: ئەگەر بە مەسروقیان بگوتایە لەسەرخستنی جەنگەکان لەگەڵ علی دا نەبووی و هاوکاریت نەکردووە، خۆی لەو باسە دەدزیەوەو، دەیگووت: تو خودا پێم بڵێن کاتێك ئێوە سەنگەرتان لەیەك گرت، وە چەکتان لەدژی یەك هەڵگرت، وەیەکترتان کوشت، دەرگایەك لەئاسمانەوە کرایەوە و ئێوە سەیری بکەن، فریشتەیەك دابەزێت تا دێتە نێوان هەردوو سەنگەرەکە بفەرموویت: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ لاَ تَأْكُلُواْ أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلاَّ أَن تَكُونَ تِجَارَةً عَن تَرَاضٍ مِّنكُمْ وَلاَ تَقْتُلُواْ أَنفُسَكُمْ إِنَّ اللّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا﴾ [النساء ٢٩] .واتە: ئەی ئەوانەی وا باوەڕتان هێناوە ماڵی یەکتر بەناڕەوا مەخۆن مەگەر بەبازرگانی و ڕەزامەندی یەکتر نەبێت، وە خۆتان مەکوژن بەڕاستی خودای پەروەردگار بەبەزەییە بەرامبەر ئێوە، ئایە ئەوە ئەبێتە بەربەست لەوەی کەدەستان نەچێتە خوێنی یەکتر، ووتیان: بەڵێ، ووتی: سوێند بەخودا، پەروەردگار دەرگایەکی لە ئاسمانەوە کردوەتەوە، لەو دەرگایەشەوە فریشتەیەکی بەرز و بەڕێز دابەزیوەتەوە سەر پێغەمبەرەکەتان ﷺ ئەوەش یەکێکە لەئایەتە ڕونەکانی قورئان، وە هیچ شتێك نەیسڕیوەتەوە.

الذهبي دەڵێت: وكيع دەڵێت: مسروق و الأسود والربيع ابن خثيم وابو عبدالرحمن السلمی لە دەرچوون لەگەڵ سوپای ئیمامی علی دەرنەچوون، وە دەڵێن لە صفین ئامادە بووە وئامۆژگاری کردووە و خەڵکی ترساندووە، شەڕی نەکردووە، وە دەڵێن ئامادەی جەنگی حروریەکان بووە لەگەڵ علی دا، دواتر داوای لێخۆش بوونی کردووە لەو دواکەوتنەی لە سوپاکەی ئیمامی علی، وە دەڵێن گۆڕەکەی لە سلسلەیە لە واسط .

دونیا نەویستی و خۆنەویستی (بەڕەحمەت بێت):

ابراهیمی کوڕی محمدی المنتشر لە باوکییەوە ئەویش لەمەسرقەوە دەگێڕێتەوە: کە لەسەر قەزاوەتکردن هیچ پاداشتی و بەرامبەرێکی وەرنەدەگرد، لەبەر ڕۆشنای ئەم ئایەتە: ﴿إِنَّ اللّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُم بِأَنَّ لَهُمُ الجَنَّةَ ﴾ [

سورة التوبة ١١١]. واتـه: خـوا مـاڵ و نەفسـی ئیمانـدارانی کڕیـوه لـه پاداشـتیان بەهەشـتیان دەداتێ.

الأعمش لە أبو الضحى وە دەڵێت: مەسروق بوو بە کاربەدەستی السلسلة دوای دوو سـاڵ گەڕایەوە، کەس وکارەکەی هەگبەکەی گەڕان سەرە تەورێکی بێ داریان تێدا دۆزیـەوە، وتیان دوو ساڵە خۆت وون کردووە و ڕۆیشتووی سەرە تـەورێکی بـێ دارت بـۆ هێنـاوین، ووتـی: ئێمـه لەبـەر خـودا ئـەوەمان بـه ئەمانـەت هێنـا بـوو، بـەڵام لـەبیرمان چـوو بیگەڕێنینەوە.

ابوالضحى دەڵێت: پرسیاری دێڕە شیعرێکیان لە مەسروق کرد ووتی: پێم ناخۆشە لە نێو نامەی کردەوەکانمدا شیعری تیادا بێت.

ئیبراهیمی کـوڕی محمـدی کـوڕی المنتشـر دەڵێـت: هـەموو هەینییـەك مەسـروق سـواری قاترەکەی دەبوو منیشی لە پشـت خۆیـەوە سـوار دەکـرد، دەچـووە شـوێنی حەوانـەی خەڵك دەیگووت: دونیا لە ژێرماندایە.

حمـزەی کـوڕی عبـدالله ی کـوڕی عتبـەی کـوڕی مسـعود دەڵێـت: پێیـان ڕاگەیانـدم کـه مەسروق دەستی برازایەکی خۆی گرت بردییـه شـوێنی حەوانەوەیـەك لـه کوفـه، ووتـی: دونیاتان پێ پیشان بدەم، ئەوە دونیایە خواردیان و لە ناویـان بـرد، وە لەبـەریان کـردو ڕزی لەبەریاندا، وە سواری بوون و لە کارکەوت، وە خوێنیان تیدا ڕشت، وە شتە حەرام کراوەکانیان حەڵاڵ کردوو، وە ئەرکی خزم ودۆستانیشیان تیادا بەجێ نەهێنا.

شێخ ومامۆستا و قوتابیەکانی:

شێخەکانی: المزي دەڵێت: لە أُبي کوڕی کعب و خبابی کوڕی الأرت و زیدی کوڕی ثابت و ابن عمر و عبداللەی کوڕی عمـرو کـوڕی العـاص و ابـن مسـعود و عبيد بن عمير الليثي کـه هاوتایەتی و عثمانی کوڕی عفـان و علـی کـوڕی أبوطالب و عمـری کـوڕی خطاب و معاذی کوڕی جبل و معقلی کوڕی سنان الاشجعی و مغـیری کـوڕی شـعبه و ابـوبکری الصـدیق و سـبیعەی الأسلمية و عائشـه و ام سـلمەی خێزانـی پێغەمبـەری خـودا ﷺ فـەرموودەی ڕیوایەت کردووە.

قوتابیەکانی:

المزي دەڵێت: ابراهمی النخعی وانسی کوڕی سیرین وأیوبی کوڕی هانی وحبلی کوڕی رفیدەو ابو وائل شقیقی کوڕی سلمه وعامر الشعبیی وعبداللەی کوڕی مرۀی الخارقی وعبدالرحمن کوڕی عبداللەی کوڕی مسعود وعبیدی کوڕی نضله، وەعمارەی کوڕی عمیر والقاسمی کوڕی المنتشری کوڕی الاجدع ومحمدی کوڕی نشری الهمدانی وأبوالضحی مسلمی کوڕی صبیح و مکحولی الشامی ویحیی کوڕی الجزار و یحیی کوڕی وثابت وابو الآحوص الجشمی وأبو اسحاقی السبیعی و أبوالشعسائی المحاربی وخێزانەکەی قمیر کچی عمرو فەرموودەیان لێ گێڕاوەتەوە.

لە کردار و گوفتارەکانی:

مسلم لە مەسروق دەگێڕێتەوە دەڵێت: بەسە بۆ مرۆڤ ئەوەندە زانا بێت بەو زانایيەی لە خودا بترسێت، وە نەزانە ئەو کەسەی بەکردەوەی خۆی بایی دەبێت.

ابو الضحی دەڵێت: مسروق کارێکی بۆ کەسێك ئاسان کرد و بۆی ڕاپەڕاند، ئەویش لەپاداشتدا کەنیزەکێکی بەدیاری بۆ نارد، تورە بوو ووتی: ئەگەر بم زانایە ئەمە لەدەرونتایە لەو ئیشەی تۆ قسەم نەدەکردوو، ئەوەشی کەماوە ئیدی قسەی تیادا ناکەم، گویم لە عبداللەی کوڕی مسعود بوو دەیگوت: ئەوەی بەکارێك هەستێت مافێکی زەوت کراو بگەڕێنێتەوە یان ستەمێك لەسەر خەڵك لابات، لە باتی ئەو کارە دیاریيەکی بۆ ببەن و قەبوڵی بکات، ئەوە (السحت)ە، پێیان گووت: ئێمە سحت تەنها بەو دیاری و پارەیە دەڵێین کە لەباتی حوکم دانێکدا وەردەگیرێت، ووتی: وەرگرتنی دیاری لەباتی حوکمدان کوفرە.

الشعبی دەڵێت مەسروق ووتی: ئەگەر قەزاوەت بکەم لەکارێکدا و ڕاستی بپێکم، باشترە لەلام لە ساڵێك تێکۆشان لە پێناوی خودا.

ابراهیمی کوڕی محمدی کوڕی المنتشر دەڵێت: مەسروق دەیگوت: هیچ شتێك بۆ باوەڕدار باشتر نییە لە ئەلحەدێك کەتیایدا لە غەم و پەژارەی دونیا ڕزگاری ببێت، وە تیایدا پارێزراویش بێت لە سزای خودا.

وە مسلم لە مەسروقەوە دەگێڕێتەوە دەڵێت: کاتێك زۆر پشت و پەنام بە خودا بەتین بەهێزتر دەبێت کە خزمەتکارەکەم پێم بڵێت هیچ گەنم و پارەمان لە ماڵدا نییە.

هلالی کوڕی یساف دەڵێت: مەسروق ووتی: ئەوەی حەز دەکات زانستی پێشینان و پاشینان و دونیا و دواڕۆژ فێربێت با سورەتی الواقعة بخوێنێتەوە، الذهبی دەڵێت: مەسروق ئەمەی وەکو مبالغەیەك وتووە، لەبەر گەورەیی ئەو ڕستانەی لەو سورەتەدا هاتووە، وە مانای ئەوەی دەڵێت با سورەتی واقعە بخوێنێتەوە ئەوەیە: بیخوێنێتەوە بە تێفکرین و تێڕامان و ئامادەی دڵ و دەرون نەك وەك ئەو گوێدرێژەی هەرچی بەسەردا بدەیت هەڵی دەگرێت.

کۆچی دوایی:

شقیق دەڵێت: مەسروق دوو ساڵ لە السلسة بوو، نوێژەکانی بە دوو رکات دەکرد، دەیویست سوننەت پیادە بکات.

الاعمش دەڵێت: شقیق ووتی: بە مەسروقم ووت: چی وای لێ کردیت ئەو کارە ئەنجام بدەیت (مەبەستی قەزاوەتکردن بوو): ووتی: سێ کەس وازیان لێ نەهێنام: زیاد و، شریح، و شەیتان، هەتا گیرۆدەیان کردم.

ابو وائل دەڵێت: کاتێك مەسروق لەسەرە مەرگدا بوو ئەیووت: خودایە مەم مرێنە لەسەر کارێك کە سوننەتی پێغەمبەرەکەت ﷺ و ابوبکر و عمر نەبێت، سوێند بە خودا هیچ زێڕ و زیوم لای خەڵك نییە، جگە لە شمشێرەکەم نەبێت بیفرۆشن بەپارەکەی کفنم بۆ بکڕن.

سفیانی کوڕی عیینە ویحیی کوڕی بکیر و ابن سعد و ابن نمیر دەڵێن: مەسروق ساڵی شەست و سێ کۆچی دوایی کردووە، بەڵام ابونعیم دەڵێت: ساڵی شەست و دوو کۆچی دوایی کردووە بەڕەحمەت بێت.

سەرچاوەکان

١- تهذيب الكمال، لجمال الدين المزي، ط. دار الفكر.

٢- تاريخ بغداد، للخطيب البغدادي، ط.دار الكتب العلمية.

٣- سير أعلام النبلاء، للذهبي، ط.الرسالة.

٤- طبقات أبن سعد، لمحمد بن سعد، ط. صادر.

٥- حلية الأولياء، لأبي نعيم الاصبهاني، ط. مكتبة السعادة.

وصلى الله على نبينا محمد وعلى آلِهِ وَصحبِهِ وسلم.

✍ : د.احمد فريد

وەرگێڕانی: م/ عثمان أحمد

ماڵپەڕی فەرموودە

www.fermude.com